

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

אוצר לקוטי שיחות

מאת כבוד קדושת
אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע
שניאורסאהן
מליובאוויטש

פרשת תולדות

י"ט כסלו

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ותשע לבריאה

תולדות א' פשוטו של מקרא

לשם מה היה צורך בפעולה מיוחדת של הקב"ה ("מה עשה הקב"ה") כדי ליצור דמיון בין יצחק לאברהם – והרי גם בדרך הטבע דומה הבן לאביו? • כיצד ניתן להפיץ את המעיינות חוצה ללא הגבלות – והרי אפילו לגבי לימוד הנגלה שבתורה נאמר "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי"? • ביאור עומק טענתם של "ליצני הדור" ותגובתו של הקב"ה

ב. ויובן זה ע"פ הביאור בלשון שאמרו חז"ל: בנוגע לכמה ענינים "קשה . . . כקריעת ים סוף", היינו שאף לגבי הקב"ה הדבר קשה, כביכול. וידועה: ההסברה בזה, שתוכן ענין "קשה" דקריעת ים סוף אינו (בעיקר) בזה שהים נקרע ובוה שאחר כך "נצב כמו נד",

[ובפרט לפי המבואר בתניא, שקריעת ים סוף היא פלא קטן יותר מבריאת שמים וארץ, ואם כן, בודאי אין מקום לומר דוקא על ענין זה ש"קשה" הוא],

אלא בכך שבקריעת ים סוף היו שני הפכים: ביחד, "רפוא לישראל ונגוף למצרים" (דאילולא

ס, א. וש"נ).

4 פסחים קיח, א. סוטה ב, א. וש"נ. – ובוהר (ח"א רז, ב. ח"ב קע, א): קשין . . . קמי קב"ה.

5 ראה שער האמונה פ"ב (באופן אחר קצת). ובד"ה החודש תרנ"ד (ע' קלג) שהקושי הוא מצד שבקריעת ים סוף היה חיבור למעלה מהשתלשלות והשתלשלות. וראה מאמרי אדמו"ר הזקן: תקס"ג ע' שטו. תקס"ה ע' רלה.

6 בשלח טו, ח.

7 ח"ב פ"ב.

8 וכן הוא בשאר הענינים שנאמר עליהם הלשון "קשה . . . כקריעת ים סוף". וכמו קשה לזווגן (סוטה שם), שהוא חיבור ב' הפכים, דבר ונוקבא. וכן קשין מזונותיו (פסחים שם), שהמשכת מזונות הוא מבחינת מזל שלמעלה מהשתלשלות, כמבואר בביאורי הזור (קה"ת, תשע"ה (כד, ג)) ובכ"מ.

9 ראה ישעיה יט, כב. זהר ח"ב לו, א.

א. על הפסוק "ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק", הביא רש"י דברי חז"ל: "היו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה כו' מה עשה הקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק".

וצריך להבין: כיון שאמרו חז"ל ענין זה בדרך שאלה ותשובה – "מה עשה הקב"ה צר כו" (ולא הסתפקו בלשון קצרה ובניחותא – "היו ליצני הדור אומרים כו' צר הקב"ה קלסתר פניו כו", ללא התיבות "מה עשה הקב"ה") – משמע, שבזה ש"צר קלסתר פניו כו" ישנו חידוש מיוחד, ולכן נאמר הדבר בלשון שאלה – "מה עשה הקב"ה" (בתמיה), היינו: איזו פעולה עשה הקב"ה במיוחד על-מנת לשלול את טענת ליצני הדור?

ותמוה: מה תוכן הפעולה המיוחדת והחידוש בזה ש"צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם"? והלא דבר זה רגיל הוא ע"פ הטבע, שהבן דומה לאביו (ונדרשות סיבות מיוחדות כדי שלא יהא בדומה לו)?

1 ע"פ תנחומא פרשתנו א. וראה ב"מ פז, א.

2 ראה עדיות פ"ב מ"ט ובפירוש הרמב"ם שם.

3 אבל באגדת בראשית פל"ז: ציווה הקב"ה למלאך כו' אל תצור אותו דומה לאמו אלא לאביו – ולהעיר אשר גם זה צריך ביאור למה לולא הציווי היה דומה לאמו ולא לאביו. ואולי ע"פ מחז"ל אשה מזריעה תחלה יולדת זכר (ברכות

הפכים, שאין לה מקום עלי-פי הטבע והשכל.

ההוראה מהאמור בעבודתנו: (א) עבודת כל אחד ואחד מישראל צריכה להיות בדרך של התכללות חסד וגבורה; (ב) במקרה שישנו ספק אם לבחור בקו החסד או בקו הגבורה – יש לבחור בקו החסד (כשם שהקב"ה "צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם", ולא להפך).

עניין זה קשור גם להפצת המעיינות:

לכאורה, כיצד ניתן להפיץ את המעיינות חוצה ללא הגבלות – והרי אפילו לגבי לימוד הנגלה שבתורה נאמר "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי?"

על כך באה ההוראה מתגובתו של הקב"ה לטענת "ליצני הדור": כשהדבר נוגע לעצם מהותו של אדם מישראל – אין מתחשבים בהגבלות הרגילות של סדר ההשתלשלות (וכמשלו המפורסם של אדמו"ר הזקן מהאבן שבכתר המלך).

דלכאורה אינו מובן:

(א) הכרח הכתוב לומר "אברהם הוליד את יצחק" הוא רק כיון שזכור תחילה בכתוב "יצחק בן אברהם" – וכדפירש רש"י: "ענין שכתב הכתוב יצחק בן אברהם החזק לומר כו" – ומעתה יש להקשות על זה גופא: לכאורה, אין כל צורך בהזכרת התיבות "בן אברהם" בכתוב (כי ענין זה ידוע כבר מהפרשיות הקודמות), וממילא גם לא היה לכתוב להדגיש ולומר "אברהם הוליד את יצחק", כי אם לספר מיד על-דבר תולדות יצחק – "ויהי יצחק בן ארבעים שנה גו"²⁰?

(ב) למה רמז הכתוב שלילת טענת ליצני הדור רק בפרשת תולדות, העוסקת (בעיקר) בענין תולדות יצחק – יעקב ועשו?²¹ (וכן תולדות – מאורעות²² יצחק), וענין "יצחק בן אברהם" נזכר בה רק בדרך אגב? – ענין זה היה לו להכתב (לעיל)²³ בפרשה שבה מדובר על-דבר לידת יצחק²⁴.

אלא שהביאור בזה הוא: מלשון הכתוב "ואלה תולדות יצחק גו" – בו' המוסיף – מוכח, שפרשה זו באה בהמשך למדובר לפני זה על-דבר ישמעאל. וכיון שגם ישמעאל הוא בן אברהם, ואדרבה²⁵: לכאורה, בגלוי היתה שייכותו של ישמעאל לאברהם גדולה יותר משל יצחק, כי ישמעאל הוא בקו החסד

נבקע הים, לא היו המצריים נכנסים לים) – בשעה שמדת הדין טענה מה נשתנו אלו מאלו, אלו עובדי עבודה זרה ואלו עובדי עבודה זרה¹⁰. ומהאי טעמא הרי זה "קשה"¹¹, כי ע"פ סדרי הבריאה יש להתחשב במדת הדין, ובקריעת ים סוף לא התחשב הקב"ה בזה¹².

ג. ועל-דרך-זה יובן גם בעניננו:

ידוע¹³ החילוק בין אברהם ליצחק, שאברהם היה "אברהם אוהב"¹⁴, מרכבה למדת החסד, ולכן היתה עבודתו בגמילות חסדים והכנסת אורחים, ויצחק היה "פחד יצחק"¹⁵, מרכבה למדת הגבורה, ולכן היתה עבודתו בחפירת בארות – להסיר העפר והאבנים המכסים על המעיין ולגלות את המים החיים הנובעים מלמטה למעלה.

[ומטעם זה¹⁶ ישנו חילוק גם בענין "יצא ממנו" (יניקת החיצונים) בין אופן היותו מצד (קו החסד ד) אברהם לאופן היותו מן (קו הגבורה ד) יצחק: אברהם יצא ממנו ישמעאל¹⁷ – חסד דקליפה. ויצחק יצא ממנו עשו¹⁸ – "על חרבך תחיה"¹⁸, גבורה דקליפה].

וזהו אחד הביאורים לכך שהוצרך הכתוב לומר (ודוקא כאן) "אברהם הוליד את יצחק" –

10) ראה זהר ח"ב קע, ריש ע"ב. מכילתא בשלח יד, כח. ילקוט ראובני שם, כז.

11) וכמש"כ בזהר ח"ב שם: קשה קמיה למעבר על ארץ דינא.

12) שמתעם זה, מכת בכורות שהיתה נגוף ורפוא כאחד, הוצרכה להיות ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, ראה לקמן ח"ב שיחה ג לפרשת בא (ובנסמן שם), אבל לא נאמר בזה קשה (לגבי הקב"ה). ו"ל – כיון שדם הפסח (שחיתת העבודה זרה דמצרים) הבדלים מאלו עובדי עבודה זרה כו".

13) תורה אור ותורת חיים ריש פרשתנו. ובכ"מ.

14) ישעיה מא, ח. סוטה לא, א (עיי"ש). רמב"ם הל' תשובה פ"ה ה"ב.

15) ויצא לא, מב.

16) ראה לקוטי תורה ואתחנן ה, א.

17) פסחים נו, א. ויק"ר פ"ז, ה. ועוד. וראה ספר הליקוטים (הצמח צדק) ערך ישמעאל.

18) תולדות כז, מ.

19) כאן.

20) וכמו שהקשו מפרשי רש"י כאן.

21) רש"י ריש פרשתנו.

22) ספורנו כאן. וראה גם רד"ק כאן. וראה בארוכה לקוטי שיחות ח"ה ע' 112 ואילך.

23) כמו שהקשה בביאורי מהור"א, גו"א, אלשיך ועוד כאן.

24) ובפרט, אשר גם בפועל, צר קלסתר פניו בעת יצירתו או ביום הגמלו (ראה מפרשי רש"י כאן. חדא"ג מהרש"א לב"מ שם). וברש"י וירא (כא, ב) "שהיה זיו איקונין שלו דומה לו" (אבל בדפוסים לפנינו הוא בחצאי עיגול).

25) נוסף על שנוולד ראשון לאברהם: יותר מ"ג שנה – הוא היה "בנך יחידך אשר אהבת" – לאברהם (ראה פרש"י כב, ב); שניהם נמולו לדעתם ובאותו היום.

(כאברהם²⁶ – אלא שהוא חסד דקליפה²⁷, וזה שמקורו באברהם הוא בדרך של "יצא ממנו"²⁸, היינו מחוצה לו²⁸), ויצחק הוא בקו הגבורה, ההיפך מקו החסד –

לכן, הוצרך הכתוב לומר (גם) בנוגע ליצחק שכן אברהם הוא, ואף להוסיף "אברהם הוליד את יצחק", היינו דאדרבה – דוקא היחס דיצחק לאברהם הוא באופן מיוחד: לא זו בלבד שיצחק הוא בן אברהם, הנה "אברהם הוליד את יצחק"²⁹: בזה היה תוכן עיקר ענינו של אברהם, וכדכתיב³⁰: "כי ביצחק (דוקא) יקרא לך זרע".

ומהאי טעמא הודגש הדבר בכתוב רק בפרשת תולדות: בעת לימוד ענין זה ש"תולדות יצחק" הוא עשו, גבורה דקליפה (כנ"ל), ושעיקר עבודתו (מאורעותיו) של יצחק הוא חפירת בארות (היפך עבודת אברהם) – אזי מתעורר³¹

26 ובפרט לפי המבואר בתורת חיים פרשתנו (ד, ב ואילך) ועוד, שחסד דישמעאל אינו חסד שאר האומות ויש לו צד אחיזה ממש בפנימיות המוחין דאברהם. וראה לקמן שיחה ג לפרשתנו ס"ד.

27 ולכאורה לאחרי שעשה תשובה – הרי הוא חסד דקדושה. רצ"ע. – ויתרה מזו נפילתו היא מחסד הנקרא גדולה, חסד דתוהו (ספר הליקוטים הנ"ל ושי"ן). וראה לקמן שם – אבל אינו שייך לנידון דידן, שהרי יש צדקה בבני נח (ראה הערה הבאה).

28 צ"ע שהרי בני נח נצטוו על הצדקה (ר"ן לסנהדרין נז, ב. הרמ"ה שם. וראה רוקח ס' שטו. וראה תו"ש לזירא יח ס"ק ר'). – וגם לפס"ד הרמב"ם (הל' מלכים פ"י, הל"י) שלא נצטווה הרי "אם רצה לעשות מצוה כו' כדי לקבל שכר אין מונעים אותו לעשותה כהלכתה כו' עולה כו' צדקה כו'". וראה תניא ספ"א. שערי אורה פורים (צב, א). לקוטי ביאורים (על קונטרס ההתפעלות) להר" הלל מפאריטש (מז, ב ואילך). רצ"ע.

28* לקוטי תורה ואתחנן שם. שיר השירים ט, ד.
29 ספורנו כאן. וראה גם כלי יקר ע"פ (ובאור התורה – כרך א – כאן).
30 וירא כא, יב.

31 ועל דרך החסידות יש להוסיף בזה: עיקר יניקת הקליפות הוא מקו הגבורה (צמצום והעלם) דוקא* –

(* ראה ספר המאמרים עת"ר (ע' צה) שמקו הימין משתלשל רק קליפת נוגה.

תוקף טענת ליצני הדור, שליצחק אין שייכות לאברהם, ויש צורך לשלול זאת.

ד. וזהו הקושי (למעלה, כביכול) בענין "צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם":

ענין זה שהבן דומה לאביו, הוא מצד היות הבן נמשך מהאב (מגופו ומנשמתו), ולכן דומה הוא לו בגופו ובתכונות נפשו³²;

אבל בנוגע לאברהם ויצחק, מאחר שבתכונות נפשם היו הפכיים זה מזה, דאברהם היה ממדת החסד ויצחק ממדת הגבורה, ומצד זה היו חלוקים גם בשכלם (כידוע³³ בענין בית שמאי ובית הלל, שמצד החילוק בשרש נשמותיהם היו חלוקים בשכלם; נטיית בית שמאי היתה לחומרא, ובית הלל – לקולא), אזי ע"פ הטבע היה להם להיות חלוקים – ויתר על כן, הפכיים – זה מזה, ובפרט בקלסתר פניהם³⁴, כי מראה הפנים תלוי בתכונות הנפש³⁵: בעל חסד – בסכר פנים יפות, בעל גבורה – בפנים חמורות³⁶ וכו',

ולכן מתעוררת הקושיא "מה עשה הקב"ה", היינו, מהי העצה לשלול טענת ליצני הדור, כיון

שמטעם זה קליפת עשו היא גרועה מקליפת ישמעאל (אור התורה וירא צג, ב. וראה ספרי האוינו לב, ט. וראה הנסמן לקמן שם הערה 58 – ולכן שוללת התורה טענת ליצני הדור "מאבימלך נתעברה שרה" בפרשת "תולדות יצחק – יעקב ועשו" (ומאורעותיו דחפירת בארות כו'), כי תוקף טענתם בא מצד מדת הגבורה והצמצום.

32 ראה בפירוש הרמב"ם עדיות שם: לפי שכשהוא קרוב לו במזנו כו'.

33 אגרת הקודש סי' יג. לקוטי תורה שיר השירים מה, ג. וראה זהר ח"ג רמה, א.

34 ובזה יומתק לשון הגמרא (ב"מ שם): נהפך קלסתר פנים כו', כי מקודם לזה היה קלסתר פני יצחק בהיפך מקלסתר פניו של אברהם (וראה הנסמן בהערה 24). – ולאגדת בראשית הנ"ל (הערה 3) היה צ"ל דומה לשרה שעליה אמר"ל (ב"מ שם) האשה צרה עיניה, גבורות.

35 ולהעיר ממש"נ (קהלת ח, א) חכמת אדם תאיר פניו, וצע"ק ממחז"ל (סנהדרין לח, א) שמחלק מראה מדעת.

36 ובפרט באבות שהן הן המרכבה (ב"ר פמ"ז, ו. ספ"ב, ו), הרי בודאי שגופם (כולל מראה פניהם) היה לפי אופן נשמתם.

סיכום

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק.

ופרש"י: אברהם הוליד את יצחק – לפי שהיו ליצני הדור אומרים: מאבימלך נתעברה שרה... מה עשה הקב"ה? צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל: אברהם הוליד את יצחק.

צריך ביאור: (א) לשם מה היה צורך בפעולה מיוחדת של הקב"ה ("מה עשה הקב"ה") כדי ליצור דמיון בין יצחק לאברהם – והרי גם בדרך הטבע דומה הבן לאביו? (ב) מדוע רומז לכך הכתוב דווקא בפרשת תולדות, העוסקת בתולדותיו (בניו ומאורעות חייו) של יצחק – ולא בפרשה העוסקת בלידתו של יצחק?

והביאור בזה:

הסיבה לכך שבדרך-כלל הבן דומה לאביו היא משום שהוא דומה לו גם באופיו ובתכונותיו, שכן מראה פני האדם נובע מתכונות נפשו. אברהם ויצחק, לעומת זאת, היו שונים זה מזה בתכונות נפשם: עבודתו של אברהם היתה בקו החסד והאהבה ("אברהם אוהבי"), ואילו עבודתו של יצחק היתה בקו הגבורה והיראה ("פחד יצחק").

וזו היתה טענתם של "ליצני הדור": מאחר שיצחק כה שונה מאברהם באופיו, בתכונותיו ובהנהגתו – לא ייתכן שהוא בנו של אברהם; וכדי לשלול טענה זו "צר הקב"ה קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם" – בניגוד לדרך הטבע, שכן בדרך הטבע היו אברהם ויצחק צריכים להיות שונים זה מזה בקלסתר פניהם, כשם שהיו שונים זה מזה באופיים.

ולכן רומז הכתוב לטענה זו רק בפרשתנו, שכן בפרשה זו – שבה מסופר על חיי יצחק, עבודתו ותולדותיו – ניכר עיקר ההבדל בינו ובין אברהם, שעורר את טענותיהם של "ליצני הדור".

בהתאם לאמור מובן, שגם פעולתו של הקב"ה ("צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם") לא התייחסה רק למראה החיצוני של יצחק ואברהם, אלא גם לתכונותיהם הפנימיות – מדת הגבורה של יצחק היתה המשך ותוצאה ממדת החסד של אברהם.

הכוח להתכללות זו הוא מצד המשכת בחינה שלמעלה מסדר ההשתלשלות, המאפשרת חיבור הפכיים. וזהו הרמז בדברי חז"ל "והעידו הכל: אברהם הוליד את יצחק" – שכן עדות מתייחסת רק לדבר נעלם, ובענייננו – התכללות

חוצה", מביאה לקיום "קאתי מר" דא מלכא משיחא, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ תולדות תשכ"ה)
- לקוטי שיחות חלק כ, תולדות א
בתרגום ללשון הקודש)

כליכך, עד שישנו ספק אם יקבל את מי הרפואה (אפילו טפה מהם), מכל מקום כדאי הוא הדבר, ואף בעבור זה יש לשחוק אכן טובה זו, אשר רובה ילך לאיבוד, שמא תכנס טפה אחת לתוך פיו של בן המלך.

וההתעסקות בעבודה ד"פוצו מעינותיך

שנאמר⁴² בנוגע ליצחק "וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק".

ושרש התכללות זו של חסד (דאברהם) וגבורה (דיצחק) הוא מבחינה שלמעלה מסדר והשתלשלות - שמצדה יכול להיות חיבור דברים הפכיים.

ובזה יובן גם הרמז בלשון חז"ל⁴³ "והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק" - לא "וידעו" וכדומה, אלא "והעידו" (וחזר רש"י וכפל לשון זו: "עדות יש שאברהם הוליד את יצחק") - דלאאורה, מהי ההדגשה כאן בענין העדות?

אלא יש לומר הענין בזה:

ענין עדות יתכן רק על דבר הנעלם, דעל דבר הגלוי, ואפילו על מילתא דעבידא לאגלויי, אין צורך בעדות⁴⁴. היינו, שעי" עדות נמשך ומתגלה ענין שמצד עצמו הוא למעלה (מגדר) גילוי - לא עבידא לאגלויי. וברוחניות הוא ענין ההמשכה מבחינה שלמעלה מהשתלשלות⁴⁵.

וזהו הרמז בנידון דידן בענין ה"עדות" - דזה ש"אברהם הוליד את יצחק", ענין ההתכללות דחסד וגבורה, הוא מצד המשכת בחינה שלמעלה מהשתלשלות⁴⁶: ע"פ הטבע והשכל

שמצד הטבע וסדרי הבריאה צריכים אברהם ויצחק להיות הפכיים בקלסתר פנים וכו', כשם שבהנהגתם היו בקיום הפכיים - בחסד או בגבורה?

אמנם, כיון שליציני הדור טענו אשר "מאבימלך" נתעברה שרה, עשה הקב"ה דבר חידוש, היפך הטבע והסדר, והוא עצמו "צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם".

ה. והנה, מובן גם בפשטות, דזה שהקב"ה "צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם", לא היה רק שהיו דומים במראה הגשמי שלהם, אלא אדרבה: זה שהיו דומים בצירום הגשמי הוא מפני שהיו דומים בענין "קלסתר פנים" שלהם ברוחניות.

וע"פ המבואר בכמה מקומות:

אע"פ שחסד וגבורה הפכיים הם זה מזה, מכל מקום, הגבורות דיצחק הן המשך ותוצאה מהחסדים דאברהם (כדברי הכתוב כאן: "אברהם הוליד את יצחק").

וזאת לא רק מפני שסיבת הגבורה היא חסד, דמצד החסד ישנו רצון שההשפעה תתקבל, והרי "רוב טובה אין יכולים לקבל"⁴⁷, וא"כ, בהכרח שיבוא הדבר ע"י הגבורות (צמצום השפע) דוקא⁴⁸ - אלא יתר על כן: הגבורות דיצחק הן ענין של חסד בגלוי, דע"י הגבורות דוקא נגרם ריבוי ותוספת בהשפעה⁴⁹ (כידוע בפירוש "גבורות גשמים"⁵⁰), וזהו

(37) וצע"ק דגם אבימלך הוא (מלך פלישתים) - חסד דקליפה. תורה אור בשלח סא, סע"ג. לקוטי תורה ואתחנן ה, א. ובארוכה תורת חיים פרשתנו ד"ה ואלה תולדות פ'ו ואילך).

(38) ע"ד תענית כג, א.

(39) לקוטי תורה ואתחנן יג, ג. ובכ"מ.

(40) ביאורי הזהר (קה"ת, תשע"ה) כד, ג. סידור שער התקיעות בסופו (ושם: ולכן עיקר ומקור כל הברכות לעולם המשיך יצחק דוקא). וראה במקומות שנשמנו בהערה הבאה.

(41) משנה ריש תענית. לקוטי תורה שם. תורה אור קו, ב. ספר המאמרים תקס"ב ע' לב ואילך. ובכ"מ.

42) יהושע כד, ג.

43) לשון רש"י כאן. וכן בתנחומא כאן "שיעידו".

44) ראה ר"ה כב, ב.

45) ראה לקוטי תורה ד"ה אלה פקודי ס"ד. ד"ה ויקם עדות ה'ש"ת. לקמן ח"ה שיחה ג לפרשת שופטים ס"א.

46) ויש לקשר זה עם המבואר באור התורה (ריש פרשתנו) שהתכללות דחסד וגבורה, אברהם ויצחק, הוא מצד בחינת הדעת, ומביא שם שדעת אותיות עדות* (עי"ש) - והרי דעת הוא בקו האמצעי שעולה עד פנימיות הכתר, עתיק (שלמעלה מהשתלשלות), והוא למעלה מהתחלקות חסד וגבורה (דלית שמאלא בהאי עתיקא, כלא ימינא - זחר ח"ג קכט, א. וראה שם רפט, א).

(*) כן הלשון (דעת בלא ו') באור התורה ובכ"מ; ובלקוטי תורה פקודי (ד, ב) ובכ"מ: דעות (בו) אותיות עדות. ולהעיר מתקוני זהר ט"ט בתחילתו. קהלת יעקב ערך דעות.

אין הדבר אפשרי, ואין לו מקום, אבל "עדות יש כאן" – בדוגמת עדים המעידים על מה שראו בעצמם, ומן ההכרח להאמין להם.

ו. ההוראה מזה בעבודתנו היא:

ידוע⁴⁷ הטעם לכך שאברהם יצחק ויעקב נקראו אבות, שזהו להיותם השרש והמקור דכל אחת ממשמות ישראל, והבחינה דכל אחד מהאבות באה בירושה לכל אחד ואחד מבניהם אחריהם בכל דור ודור. ונמצא שבכל אחד מישראל צריכות להיות העבודות דכל שלשת האבות.

ומזה מובן, שגם ענין "צר קלסתר פניו כו'", התכללות דחסד וגבורה, יכול (וצריך) להיות בכל אחד מישראל. ולדוגמא, המבואר בתניא⁴⁸: בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא.

ודבר זה הוא ענין שלמעלה מהגבלת הטבע וסדר ההשתלשלות, וכאמור לעיל, שמצד סדר ההשתלשלות חסד וגבורה הם שני קוים הפכיים זה מזה ואי אפשר להם לשכון יחד. וכאמור הספרי⁴⁹ שאהבה ויראה יכולות לשכון יחד במדת הקב"ה בלבד (היינו, רק בעבודת ה' ולא בעניני העולם).

(אלא שבענין זה דבכיה תקיעא כו' – ישנן שתי מדרגות⁵⁰: א) שהמרירות תהא בליל ערב שבת, והשמחה – בשבת. ב) המדריגה הקשה יותר – שהמרירות והשמחה יהיו ביחד, בבת אחת. וכיון שכל אחד מישראל הוא יורשם של האבות, והיורש מקבל הוא את כל אשר למוריש, ממילא יכול כל אחד (עליליפינים לפעמים)

47) שלכן אין קורין אבות אלא לשלשה (ברכות טז, ב), כי בחינת השבטים יש לך אדם שאין בו כלל בחינות ומדריגות אלו, משא"כ בחינת האבות צריך להיות בכל אדם (תורה אור וזרע נה, א. וראה לקוטי שיחות ח"ד ע' 1068 בהערה).
48) ספ"ד.
49) ואתחנן ו, ה.
50) ראה אגרת התשובה פ"י ורפ"א.

לקבוע סדר עבודתו גם באופן זה).

ז. והוראה נוספת מהנ"ל:

על-מנת שיעידו הכל שאברהם הוליד את יצחק, היה ביכולת הקב"ה לצור מלכתחילה קלסתר פניו של אברהם בדומה ליצחק⁵¹, אלא שאפילו ע"פ טבע ושכל דבר זה קשה יותר⁵² ממה שהיה בפועל – "צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם"⁵³.

וההוראה מזה לכל אחד ואחד:

כאשר מוטלת לפני האדם עבודה היכולה להעשות באחד משני הקוין – קו החסד או קו הגבורה – וישנו ספק באיזה מהם יבחר, יש לו לבחור בקו החסד.

ועל-דרך המבואר בתניא בכיוצא בזה⁵⁴, שבשעה שאדם מקרב את חבירו מישראל, אזי, מלבד זאת ש"לא הפסיד שכר מצות אהבת רעים", הנה "יכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה'".

ח. ענין הנ"ל – שמחמת טענת ליציני הדור נתבטלו טבע וסדרי ההשתלשלות ונעשה קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם – יש לקשרו גם עם ענין "פוצו מעינותיך חוצה"⁵⁵, שהיתה התחלתו בעיקר בי"ט כסלו⁵⁶ (ולהעיר, שפרשת תולדות חלה לעולם בחודש כסלו⁵⁷ (או

51) מכיון שההעדאה הוצרכה להיות על שייכות יצחק ואברהם (כי על זה היה הטענה).

52) כי אז היה צ"ל קלסתר פני אברהם הי"פ המתאים גם לפני לידת יצחק – נס למנא!

53) וכמו"כ בבחינת עתיק, שהיא הסיבה והנתינת כח לצר קלסתר כו' (כנ"ל הערה 46) כלא ימינא.

54) פרק לב. וראה בארוכה קונטרס אהבת ישראל (קה"ת, ברוקלין, תשל"ו) וש"נ.

55) מענה המשיח לבעש"ט שאז בא. נתבאר בלקוטי שיחות ח"ד ע' 1119. ובכ"מ.

56) תורת שלום ע' 112.

57) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב: המועדים של כל השנה... בכולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן.

בשבת מברכין החדוש⁵⁸ (כסלו) – חודש הגאולה, שבו נתחדש ענין "פוצו מעינותיך חוצה"):

איתא בזהר⁵⁹, שבתורה ישנן גופי תורה – גליא תורה, ונשמתא דאורייתא – רזין דאורייתא.

והנה, ע"פ סדר ההשתלשלות הרי הם (נשמתא דאורייתא וגופי תורה) לכאורה שני ענינים נפרדים, ולכל אחד מהם האופן המיוחד לו: גופא דאורייתא הוא בגלוי, ונשמתא דאורייתא – בהעלם (וכמוכן גם מהשם "רזין" – סודות, שהרי כאשר הדבר מתגלה בטל ממנו שם "סוד").

ועל זה בא י"ט כסלו ו"מכריז" – "פוצו מעינותיך חוצה", היינו שהמעיינות דפנימיות התורה יומשכו ויתגלו, ובאופן של הפצה, ואף ב"חוצה".

– דמלבד זאת שחסידיות חב"ד המשיכה והלבישה את פנימיות התורה בהבנה והשגה, חכמה בינה ודעת (שכן קודם זמנו של רבינו הזקן, ואפילו בזמן רבינו הזקן גופא – "לפני פטרבורג" (קודם המאסר והגאולה), לא נתלכשה כליכך בהשגה⁶⁰), עד שחסידיות חב"ד דורשת – כמו שכתב כ"ק מורי וחמי אדמו"ר – ללמוד⁶¹ חסידיות בהשגה באופן שוה ללימוד סוגיא בנגלה – ה"חוצה" דהלומד עצמו –

הנה בנוסף לזה, ישנה תביעה להפיץ את המעיינות חוצה – כפשוטו – אל הזולת הנמצא "חוצה" –

ויתירה מזו: הלשון היא "חוצה" מבלי כל הגבלה, היינו שאפילו ב"חוצה" התחתון ביותר יש להפיץ את המעיינות.

58) שכולל כל ימי החדוש, שהרי כולל ימי השבוע שלאחריו ור"ח בכללם.

59) ח"ג קנב, א.

60) תורת שלום ע' 114 (וראה לקוטי דיבורים ח"א כב, א ואילך).

61) ראה קונטרס: "תורת החסידיות", "לימוד החסידיות". ובכ"מ.

ט. לכאורה, הרי זו תמיהה גדולה ביותר: אפילו בנגלה ישנן הגבלות, עד להא דכתיב⁶² "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי", ואם כן, היאך נאמר "פוצו מעינותיך חוצה"?

אך על זה באה ההוראה, שכאשר הנידון הוא דבר הנוגע בבחינת העצם דאיש ישראל, המושרשת בעצמותו יתברך, אין להתחשב בהגבלות דהשתלשלות, והקב"ה מהפך וצר קלסתר פניו של יצחק שיהא דומה לאברהם, היינו שגם פנימיות התורה אשר מצד סדרי ההשתלשלות היא בהעלם (גבורה, יצחק), תבוא בגלוי (חסד, אברהם).

ואמר רבינו הזקן⁶³ שזוה מכוון המשל מבן מלך שנעשה חולה מסוכן, עד שלא נמצא לו מזור כי אם לשחוק אבן טובה הקבועה בכתר המלך – אשר באבן טובה זו תלוי כל יופיו של "נזר העטרה המכתירה" – ולהשקות מזה את בן המלך, ואמר על זה המלך אשר ככל שידל היוקר דכתר המלכות, מכל מקום, הרי הוא כאין ואפס לגבי חיי בנו.

– ע"פ הדין אסור להשתמש אפילו בכתר המלך⁶⁴. אך כאן יש לאבד את עיקר הכתר – בשביל בן המלך (אע"פ שבן המלך הוא, ולא המלך⁶⁵). כי כאשר נוגע הדבר לחיי בנו, שהוא מהותו, של המלך – בטלים כל החשבונות.

ועוד הוסיף בזה רבינו הזקן ענין נפלא: אפילו לאחרי שמצבו של בן המלך נעשה גרוע

62) תהלים נ, טז. – אבל, נוסף על זה שגם בנגלה תורה אמרו (פסחים נב) לעולם יעסוק כו' שלא לשמה (שהכוונה בזה, גם בדרגות הכי תחתונות ב"לא לשמה" – תניא ספ"ט. הל' ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ד ה"ג עיי"ש) – כי "מתוך שלא לשמה בא לשמה", הרי בנוגע פנימיות התורה, הבטיחו חז"ל (איכ"ר בתחילתו. ירושלמי חגיגה פ"א סה"ז) המאור שבה (שוזוהי פנימיות התורה – קה"ע שם) מחזירו למוטב.

63) "התמים" ח"ב ע' מט [עב, א].

64) סנהדרין כב, א (וברמב"ם הל' מלכים רפ"ב) ולא בכתרו) וביותר בכתרו (ראה מפרשים למגלת אסתר ו, ט).

65) ע"ד בסנהדרין שם: אסורה לאדונייה.